

PRIOLOG POVIJESTI VEZA IZMEĐU ŠIBENIKA I DUBROVNIKA U SREDNJEM VIJEKU*

Josip Lučić

Različiti su bili tokovi povijesnog razvitka ova dva naša primorska grada u srednjem vijeku. To se razabire od samog njihova početka, odnosno porijekla.

Dubrovnik posredno nastavlja od VII st. kontinuitet antičkog Epidaura,¹ s romanskim privrednim, upravnim i pretežnim etničkim elementima. U tu romansku jezgru kasnija je predaja ubacila slavenski etnički sloj kao ravno-pravan činilac u životnom razvitku novoga grada.²

Šibenik, naprotiv, nema ni izravne (kao Zadar, Trogir itd.), ni neizravne (kao Dubrovnik, Split i sl.) izrazite tragove romanskog kontinuiteta. Dok u njegovu užem i bližem području nisu postojala znatnija antička naselja, u onom širem su registrirana još od prehistorije do dolaska Slavena. Sam Šibenik ima antički i predantički život, ali nema u to vrijeme organiziranog života na svom neposrednom današnjem položaju.³ Možemo zato reći da je Šibenik hrvatski grad po svojoj etnogenezi.⁴

Dubrovnik nije često mijenjao vrhovnu vlast nad sobom. Uz neke male prekide u XI i XII st.⁵ priznaje do 1205. vlast Bizanta, podnosi do 1358. Veneciju, ustraje do 1526. pod ugarsko-hrvatskim kraljem, da bi do 1806. bio turski haračar.

Na Šibeniku se međutim jače osjetila oscilacija političkih snaga u zaleđu i na Jadranu. Hrvatsko-ugarski vladari bore se s Venecijom i Bizantom za premoć nad njim u XII stoljeću. Kroz XIII st. je unutar ugarsko-hrvatske krunne, bilo neposredno, bilo preko hrvatskih velikaša. God. 1322 je pod Venecijom, da bi potkraj 1357. prišao Ludoviku i 1358. ušao, s ostalim gradovima Dalmacije i Hrvatske, u zajednicu ustanovljenu zadarskim mirom. Poslije Ludovikove smrti utječu neposredno i bosanski vladari i velikaši na njegovu sudbinu. U igri

---

* Ovaj prilog sadržava tekst referata koji sam 18. XI 1966. pročitao u Šibeniku na naučnom skupu »Šibenik kroz stoljeća« 1066—1966. Objavljujem ga nepromijenjen uz dodane bilješke.

¹ K. Porfirogenet, *De administrando imperio*, cap. 29.

² Ljetopis Popa Dukljanina (ed. Matica hrvatska) gl. XXVI, Zagreb, 1950. — Također *Annales Ragusini Anonymi* (ed. S. Nodilo) MSHSM 14, 3—25. — B. Stulli, *Dubrovnik*, *Enciklopedija Jugoslavije* 3, 126—127.

³ D. Rendić-Miočević, *Prvi dani Šibenika*. Tragom najstarijih naselja kulture šibenskog područja, »Telegram« 22. IV 1966, 3.

⁴ M. Kravar izvodi porijeklo imena iz slavenske riječi šib, sib. Usp. Ime grada Šibenika, podrijetlo i značenje. Predavanje na »Naučnom skupu« u Šibeniku 18. XI 1966.

⁵ Oko 1000. i 1171. Venecija; 1081—1085, 1172, 1185—1192. Normani.

između Ladislava Napuljskog i Žigmunda oko prijestolja stoji uz prvoga. God. 1412. nije mogao, kao ni Dubrovnik znatno prije, izbjeći podvrgavanje Veneciji.⁶ Šibenik je, dakle, češće mijenjao suverenitet nego Dubrovnik. To je bez sumnje, između ostalih razloga, imalo negativnih reperkusija na razvoj proizvodnih snaga u njemu.

Možemo uočiti još neke specifičnosti. Dubrovnik nije nad sobom trpio snagu pojedinih velikaša, bilo iz svojih redova ili susjeda koji bi ugrožavali njegovu slobodu. U njemu je prevladavala kolektivna uprava vlastele. Šibenik je, naprotiv, morao neki put nad sobom osjetiti samovolju pojedinaca, osobito u skućavanju njegove gradske samouprave.

U političkom pogledu malo je sve do XIV st. bilo razdoblja kada su se oba grada našla pod jednom zajedničkom vlašću (kratkotrajno Venecija i Bizant u XII st.). U XIV st. dijele sličnu sudbinu u okviru političke pripadnosti Veneciji, da bi nakon toga bili više od pola stoljeća uklopljeni u zajednicu Dalmacije i Hrvatske u sklopu ugarske državne tvorevine. Svega su stotinjak godina bili u istoj političkoj zajednici. U toj prilici mogli su se pojaviti elementi njihova jačeg zbližavanja. Ipak, u uvjetima srednjovjekovne autonomije gradova, nad kojima je strani suverenitet, zbog gradskih privilegija, često puta bio samo formalnost, kao što je to slučaj s Dubrovnikom kao slobodnom republikom, zajednička politička vlast nije uvijek bila zalag međusobne povezanosti.

Usprkos navedenim momentima postojale su u srednjem vijeku stanovite veze između Šibenika i Dubrovnika. U ovom referatu razmotrit ćemo: I) djelovanje Dubrovčana u Šibeniku; II) Šibenčana u Dubrovniku; III) zajedničke akcije; IV) dodire preko umjetničkih obrta; V) zaključak.

I

More je još od davne prošlosti najjeftiniji prometni put, veoma pogodno sredstvo povezivanja ljudi, međusobnog utjecaja, plasiranja proizvoda, uvoza, izvoza i sl. Upravo moru ili rijeci duguju svoj privredni uspon i najveći gradovi ne samo današnjeg, nego i srednjovjekovnog i starog svijeta. I naši primorski gradovi zahvaljuju moru i pomorstvu svoju povijesnu ulogu u prošlosti (i u današnjosti). Pomorstvo je za Dubrovnik bilo temelj egzistencije i napretka (»živjeti se ne mora, ploviti se mora«).

Dubrovačka trgovina u srednjem vijeku rasprostranjena je gotovo po svim tadašnjim poznatim morima i primorskim krajevima. Dubrovnik trguje s Venecijom, Genovom, Milanom i ostalim gradovima Italije, osobito onima iz Apulije. Dubrovačke trgovce poznaju zemlje aragonskih kraljeva, južne Francuske, sjeverne Afrike, Levanta, Bizanta, Turske, Crnog mora. Na kopnu ih vide sve zemlje Balkanskog poluotoka, počevši od Rumunije, Bugarske, Epira, Tesalije, Trakije, kroz Makedoniju, Srbiju i Bosnu do Hrvatske i dalje do Ugarske.⁷ U tom zamahu Dubrovčani brode i po istočnoj obali Jadrana. Nema grada od

⁶ O godinama mijenjanja suvereniteta usp. Narodna enciklopedija SHS IV, s. v.

⁷ K. Jireček, Važnost Dubrovnika u trgovačkoj povijesti srednjeg vijeka (prev. B. Cvjetković) 1915. 17—52; — B. Krekić, Dubrovnik (Raguse) et le Levant au moyen âge, Paris 1961, passim.

Istre⁸ do današnje Albanije u kojem se ne nalazi građanin Grada ispod Srđa kao trgovac ili poslovni čovjek. Dubrovčani u Senju krcaju drvo, u Zadru žito i sol, u Splitu lan i vino, u Korčuli stoku itd.⁹ Očito je da neće mimoići ni Šibenik u svojim posjetima i trgovačkim poslovima.

Šibenik je Dubrovčanima bio važan zbog izvoza i uvoza. Taj je grad bio poznat, uza Zadar, Trogir i Pag, kao središte u kojem se proizvodila sol. Solane su se nalazile kod sela Zablaće kraj Velikog i Malog jezera. Količina proizvodnje im je zaostajala za solanama u Pagu zbog malog prostora i primitivnosti postrojenja. Ipak je od XV st. proizvodnja soli u Šibeniku bila znatna. Njena se proizvodnja povećala prigodom dolaska Turaka u zaleđe jer su je ovi dosta tražili. Veneciji je bilo više stalo da turske karavane svraćaju po sol u Šibenik, nego na dubrovačko područje. Znalo je u Šibenik prispjeti 500—600 tovarnih životinja krcatih žitom, vunom, sirom, katranom i drugim proizvodima iz zaleđa, da bi se vratile natrag pod teretom soli.¹⁰ Manje je, međutim, poznato da Dubrovčani već u XIII st. kupuju sol u Šibeniku, krcaju je na lađe i odvoze u današnje Crnogorsko Primorje, Bar, Ulcinj i dalje na Drim.¹¹ U prvoj pol. XIV st. trgovinom solju iz Šibenika i Zadra bavi se dubrovački vlastelin Sergulus Bona koji ju je isporučivao Dubrovčaninu Juniusu de Volcasso u trgovištu Sv. Srđa na Bojani.¹² Solju trguje i Dubrovčanin Lampre de Mence. On je 1334. kupio čak 1200 modija soli koja je trebala biti dovezena iz Šibenika ili Zadra; polovica narudžbe isporučit će se u Sv. Srđu na Bojani, a druga u Lješju. Već spomenuti vlastelin J. Volcasso zahtijevao je jamstvo od Luke de Luccari 1338. da će mu dopremiti 858 modija soli iz Šibenika i 400 modija soli iz Trogira u trgovište Drijeva na ušću Neretve.¹³ U drugoj pol. XIV st. dubrovačka vlada šalje pučanina Ostoju Krankovića u Trogir, Šibenik, Split i Zadar da nabavi sol i preveze je do Herceg-Novog.¹⁴ Iako je Dubrovnik imao monopol trgovine solju u zaleđu, njena nabava iz Šibenika i drugih gradova upućuje na zaključak o velikoj potražnji tog artikla. On je važan ne samo u prehrani ljudi nego i stoke rasute po prostranim pasištima u unutrašnjosti. Dubrovčani su uglavnom posrednici u transportu tog artikla. Slično kao i sol, Dubrovčani nabavljaju preko Šibenika vino (može biti i strano) i preprodavaju ga na ušću Bojane.¹⁵

⁸ Martolus de Culena i dr. moraju 25. X 1289. ploviti u Rijeku, »ad Fluminem (sic) Tarsie«, s tovarom soli, vlasništvom Aleksija Mihajlova iz Drača. Praec. rect. 2,15 (sve su arhivske signature iz Historijskog arhiva u Dubrovniku). Isto tako Istrani u XIII st. borave u Dubrovniku. Spominje se npr. »Bernardus de Capitehystrie, piscator« (Div. canc. 1,99', 133). Još da notiram: »Bonus f. q. Martini peliparii de Ponimento de Istria« prijavljuje se »magistro Antonio peciarior« da uči u Dubrovniku (Praec. rect. 2,15).

⁹ J. Lučić, O pomorskim vezama Dubrovnika sa Zadrom i ostalim gradovima Dalmacije u XIII st., Pomorski zbornik 4, 1966, 363—365.

¹⁰ J. Perić, Povijest šibenskih solana, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena XXX, 1935, sv. 2, 27—32.

¹¹ G. Čremošnik, Istoriski spomenici dubrovačkog arhiva. Kancelariski i notariski spisi 1278—1301. SAN, 1932, br. 414. Kod Čremošnika netačno piše Syle-nicum mj. Sybenicum.

¹² I. Mahnken, Dubrovački patricijat u XIV veku, SAN, 1960, 97.

¹³ ibidem 298, 320.

¹⁴ M. Dinić, Odluke veća dubrovačke republike I (1951) SAN, 247.

¹⁵ Mahnken, n. dj., 215.

S druge strane, Dubrovčani izvoze u Šibenik različitu robu (mercationes) za koju su dužni plaćati određenu carinu.¹⁶ Posluju u Šibeniku sa stanovitim kapitalom. Npr. 1354. trojica Dubrovčana ulažu 240 perpera i barku da bi obavili određeni trgovački posao u Splitu i Šibeniku.¹⁷ Dubrovčani uzimaju Šibenčane kao posrednike u sporovima s Omišanima,¹⁸ ili posreduju u sporovima između Šibenika i trgovaca iz Apulije.¹⁹ Osjetljivi su na nedaće u Šibeniku. Kad se 1357. pojavila glad u tom gradu, Dubrovčani mu šalju žito zbog spasa grada.²⁰

Dubrovčani su uočili da šibenska luka zbog svoga prirodnog položaja može pružiti zaštitu njihovim lađama, ako ih napadnu neprijatelji. Zato upućuju svoje kapetane da se u slučaju opasnosti sklone u Šibenik ili Skradin.²¹ Nastojali su preko Šibenika doznati važnije vijesti (»gravia nova«) o događajima u bližoj ili daljoj okolici.²² Ta su obavještenja bila naročito potrebna i neophodna u prvoj pol. XV stoljeća. Turska opasnost bivala je sve neposrednija. Dubrovčani paze i nastoje biti dobro i tačno upućeni o kretanjima Turaka u okolici Šibenika, Omiša i Krajine. Oni se boje da bi se Turci mogli s kopna prebaciti na Hvar, Brač i Korčulu koji su tada biti kratko vrijeme pod dubrovačkom upravom.²³

Usprkos tim brigama i pažnji prema Šibeniku, Dubrovčani ipak 1410, kad su Mlečani teško i opasno pritisli Šibenik, nisu priskočili gradu u pomoć. Veoma vješto i diplomatski su se ispričali Žigmundu kako njihova pomoć ne bi bila uspješna i dovoljna.²⁴

Može se ipak konstatirati da postoje veze različitog sadržaja između Dubrovnika i Šibenika. One su prelazile granice trgovačke i obavještajne prirode. Šibenčani su, npr., birali pojedine Dubrovčane za svoje knezove; 1395. upravljao je Šibenikom kao knez Dubrovčanin Junije Sorgo.²⁵ Veoma važnu ulogu odigrao je kao knez jedan drugi Dubrovčanin. U početku XV st. bio je predložen

¹⁶ M. Peterković, Statut carinarnice grada Dubrovnik, SAN, 1936, 420. — Monumenta ragusina I, 190 (kratica Mon. rag.).

¹⁷ D. Dinić, Uticaj kuge od 1348. na privredu Dubrovnik, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu V, 1960, 22.

¹⁸ Mon. rag. I, 74.

¹⁹ M. Dinić, n. dj., II, 1961, 352.

²⁰ 5. IX 1357. In maiori consilio ... si videbitur dare licentiam I navigio de Ragusio posse portare Sybenicum bladum pro conservatione dicte terre. Mon. rag. II, 129.

²¹ J. Gelcich — L. Thallóczy, Diplomatarium relationum reipublicae ragusanae cum regno Hungariae, 1887, 79. — Mon. rag. IV, 211. — J. Tadić, Pisma i uputstva dubrovačke republike I, 1935, 375.

²² 5. VI 1395. odlučuju »de scribendo ser Junio de Sorgo comiti Sibenici, quod quocienscumque occurrunt aliqua gravia nova, non habendo per quos scriberet, debeat illa significare per barcam propriam expensis comunis nostri«. J. Gelcich — L. Thallóczy, n. dj., 712.

²³ J. Radonić, Dubrovačka akta i povelje I/1, SAN, 1934, 245.

²⁴ 28. X 1410. daju uputstvo svojim poklisarima u Bosni Mihajlu Resti i Rafaelu Goce kako da se ispričaju Sigismundu. Zbog diplomatskog načina isprike donosim izvod u cjelini: »Et per simile a quella parte de offendere l armata de Sibiricho etc. la possanza nostra et quella de Dalmacia non sera sufficiente a torli da campo; et se pur fosse, seria de poca utelitate perche sono dappresso. Et in mancho de di XV refaria dopla l armata ad offendere a Sibiricho et a le altre terre vostre de Dalmacia et a nui qui. Et anche incetariamo el male donde mo sin qui non offende a li altre parte de Dalmacia ne a nui«. J. Gelcich — L. Thallóczy, n. dj., 196.

²⁵ V. bilj. 22.

za kneza Pasko Rastić. Prvi put nije bio izabran, nego drugi put, kad je predložen. Upravo za vrijeme trajanja njegova mandata odlučeno je 1402. da se proširi crkva sv. Jakova, odnosno da se sagradi nova katedrala.²⁶ Dokumenti bilježe da se taj događaj zbilo »tempore... egregii et sapientis viri domini Pasqualini de Restis de Ragusio honorandi comitis civitatis Sibenici«.²⁷ Suvremeni izvori dakle priznaju odličnost i učenost tog Dubrovčanina. Može se napomenuti da je isti Pasko Rastić bio 1412. izabran za kneza u Trogiru.²⁸ Slobodno je zato pretpostaviti da je bio dobro upućen u upravu, da je bio vrstan pravnik.

II

Kao što su Dubrovčani plovili Jadranskim i Sredozemnim morem, isto to rade i Šibenčani, iako u nešto manjoj mjeri. Šibenski brodovi zalaze po istočnim i zapadnim obalama Jadrana. Trguju s Rijekom, Senjom, Pagom, Bakrom i Karlobagom, kamo izvoze vino i ulje, a uvoze drvo. Na ušće Naretve iskrcavaju sol, a ukrcavaju žito. Na Braču utovaruju kamen.²⁹ U Veneciju, Ankonu, južnu Italiju, Albaniju, Krf i Patras esportiraju vino, stoku sitnog zuba, konje, kože, svijeće, grubo sukno, smokve, ulje, bijeli građevni kamen, paklinu, slane srđele, sol i »vlaški sir«. Uvozili su iz Apulije i Albanije žito, iz Italije sukno, lan, tanjure, boce, naranče, žito.³⁰ Plijene brodove iz Barija kod Monte Gargano.³¹ Nalaze se u luci Aleksandrije.³² Trgovci po kopnu obilaze po unutrašnjosti, osobito Bosni, gdje kupuju stoku i ostalu robu (»bestiales et mercationes«).³³

Razumljivo je zato da građani Krešimirova grada neće zaobilaziti ni Dubrovnik. Svrataju u taj grad službeno i poslovno. Ako vrše službenu misiju u ime šibenske općine, tada im po šibenskom statutu pripadaju stanoviti putni troškovi i pratnja.³⁴ U XIV st. zabilježeni su boravci šibenskih zastupnika u Dubrovniku. God. 1313. dolaze zajedno sa Trogiranima, Splitsanima i Zadranima obaviti neki posao; dubrovačko Veliko vijeće ovlašćuje kneza i Malo vijeće da procijene koliko će se potrošiti za hranu i piće za te zastupnike.³⁵ God. 1375.

²⁶ Dominico Zavoreo, Trattato sopra le cose di Sibenico, MSS u Arhivu JAZU, II b 42, fo 131—132.

²⁷ D. Frey, Der Dom von Sebenico und sein Baumeister Giorgio Orsini, Jahrbuch des kunsthistorischen Institutes der K. K. Zentralkommission für Denkmalpflege VII, Wien 1913, 126. — A. G. Fosco, Documenti inediti per la storia della fabbrica della cattedrale di Sebenico, 1891, 4.

²⁸ Giovanni Lucio, Memorie istoriche di Tragurio ora dettò Traù, 1683, 3. — F. Rački, Notae Ioanis Lucii, Starine JAZU XIII 1881, 56.

²⁹ F. Dujmović, Staro pomorstvo Šibenika od XI do XVI stoljeća, Pomorski zbornik 4, 1966, 342—345.

³⁰ ibidem 345.

³¹ Š. Ljubić, Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i mletačke republike IV, 289.

³² Krekić, n. dj., regist br. 1230.

³³ D. Kovačević, Trgovina u srednjevjekovnoj Bosni, Sarajevo, 1961, 17.

³⁴ Volumen statutorum, legum et reformationum civitatis Sibenici, Venetiis 1608, lib. I c. XVI.

³⁵ Mon. rag. I, 38.

u Dubrovniku boravi Bernardo Franov, službenik Karla Dračkog, inače »officialis in Sybenico«, da naplati neki dug od Petra de Gondola.³⁶

Češći su slučajevi da Šibenčani dolaze u Dubrovnik po trgovačkom poslu. U XIII st. ukotvio se u dubrovačkoj luci jedan brodovlasnik iz Šibenika.³⁷ Primo iz Šibenika i drug mu prodaju i iskrcavaju 1311. daske u dubrovačkoj luci.³⁸ U dubrovačkim trgovačkim krugovima dobro je poznat šibenski modij kao mjera za težinu, a iznosio je dva dubrovačka modija.³⁹ Od 1301. do 1306. spominje se u Dubrovniku drvodjelac Nikola Petrinus, sin Dominika iz Šibenika.^{39a}

Mnogi Šibenčani ostaju živjeti u Dubrovniku, kao npr. »maestro Jacomo remiero da Sibinicho, habitante a Ragugi«;⁴⁰ Svojim radom i uspjehom doprinosili su napretku grada kao trgovci i obrtnici. U znak priznanja za njihove zasluge vlada im je često puta podjeljivala dubrovačko građansko pravo. Upravo četrdesetih godina XIV st. bio je velik postotak ljudi iz slavenskih krajeva koji su to pravo dobili. Naročito poslije prolaza kuge 1348. dobro su došli pojedini obrtnici, osobito krojači i postolari, koji su htjeli raditi u Dubrovniku. Za to su dobili posebne povlastice. Među takvim spominje se 1349. »Georgius de Sybenico« postolar a 1350. primljen je među dubrovačke građane »Stanze Bratcouich de Sybenico«.⁴¹ Prilikom tog čina, tj. kad su dobivali status dubrovačkih građana, zaklinjali su se na vjernost duždu, dubrovačkom knezu i općini da će izvršavati stvarne i osobne obaveze.⁴² Postajali su viđeni i imućni građani. Kao takvi ulazili su, kao funkcioneri ili članovi, u pojedine vjersko-strukovne bratovštine. Tako npr. 1535. neki Jakov iz Šibenika oficijal je bratovštine sv. Barbare⁴³ (bratovština bombardijera, topnika).⁴⁴ U istom stoljeću među bratimima Lazarina spominje se 1531. »Gioane de Illia de Scibenico«.⁴⁵ Sliku imovnog stanja nekih Šibenčana u Dubrovniku pružaju nam testamenti iz XIV stoljeća. Npr. Zure iz Šibenika oporučuje 1306. svojim baštinicima 52 perpera, kuću u

³⁶ Tadić, n. dj., 271.

³⁷ Lučić, n. dj., 363.

³⁸ Mon. rag. V, 95. — Pretpostavlja se da bi neki Guicho de Sebicina, koji je 25. III 1381. platio carinu za robu u dubrovačkoj luci, mogao biti iz Šibenika (Krekić, n. dj., regist br. 353). Možda je Šibenčanin i Johannes f. q. Ursi de Oculo de Čuenucičo koji 1299. zalaže za 24 perpera lađu u Dubrovniku (Praec. rect. 2, 98).

³⁹ Mahnken, n. dj., 105.

^{39a} Praec. rect. 2,66' — Div. canc. 4,92'.

⁴⁰ J. Tadić, Građa o slikarskoj školi u Dubrovniku XIII—XVI v., II, Beograd 1952, 125.

⁴¹ Mahnken, n. dj., 79, 92, 97.

⁴² »qui iuravit fidelitatem domini duci Venetiarum, domini comiti et comuni Ragusii se subtinere omnes factiones reales et personales« (Mon. rag. II, 102). — Općenito o dubr. građanstvu usp. J. Mijušковиć, Dodeljivanje dubrovačkog građanstva u srednjem veku, Glas SAN CCXLVI, 1961, 102—127.

⁴³ Tadić, Građa II, 156.

⁴⁴ V. Foretić, Dubrovačke bratovštine, Časopis za hrvatsku povijest 1—2, 1943. 32.

⁴⁵ Statut Lazarina, fol. 46 (dubrovački arhiv). — Lazarini su bogati Dubrovčani, koji su trgovali po Istoku. Odvojili su se 1531. od drugih bogatih trgovaca Antunina, prema bratovštini sv. Antuna, i osnovali svoju novu bratovštinu sv. Lazara. (Foretić, n. dj., 27.)

Šibeniku i Dubrovniku, oružje, alat itd.⁴⁶ Neki Nikola iz Šibenika stekao je u Dubrovniku stanovita »mobilia et stabilia« koja oporučuje 1309. svojoj ženi Dubrovčanki u namjeni da mu, između ostalog, dostojno uda kćer.⁴⁷ Sačuvao se i testament njegove žene.⁴⁸

Međusobni dodiri uzrokuju i međusobne razmirice, osobito ako je u pitanju trgovina i njena konkurencija.⁴⁹ Zbog toga je dubrovački statut regulirao način kako će se sporovi izgladivati. Dubrovčani će tražiti pravdu protiv Šibenčana u Šibeniku; obratno Šibenčanin protiv Dubrovčanina vodit će parnicu u Dubrovniku. Ako nastane spor između dubrovačke i šibenske općine, to će se rješavati na mjestu Prevlaci kod Stona, kao što je to bio slučaj sa svim gradovima iz tzv. Donje Dalmacije (Omiš, Trogir, Split, Hvar).⁵⁰ Sporovi su se zaista pojavljivali. God. 1303. dubrovački knez naređuje Nalu de Sorento pod kaznom od 500 perpera da ide u Skradin »a rendere guarenticia supra la question che ave Marino de Stilo cum Petrullo de Sybenico«.⁵¹ God. 1322. zaključeno je u Malom vijeću da jedan zastupnik ode u Trogir i Šibenik da ispita štetu na brodovima koju su ljudi iz tih gradova nanijeli Dubrovčanima.⁵² God. 1451. u luci Aleksandrije zapovjednik jednog broda iz Šibenika uzeo je jedro sa dubrovač-

⁴⁶ »Chure de Sibenico... dimitto pro anima mea yperperos decem de quibus detur yperperos unum pro decima et pro primicia grossum unum. Item detur presbitero Marino de Orto patri meo spirituali yperperum unum et pro vigilia grossos sex. Item habeat soror mea Stoia yperperos X et Rade soror mea yperperos decem et domum que est in Sibenico. Item Draganus frater meus habeat partem de vinea mea que veniet mihi. Et dimitto dicto Dragano parmaçonum, çupam et capellum, braças et camisias et dimitto dicto Dragano scutum et braceriam et duas spatas et dimitto Draghe uxori mee yperperos XX et domum cum tota masaria«. (Test. 4, 31.)

⁴⁷ »Nicola de Sibenico (13. XI 1309) ... dimitto Parue uxoris mee omnia bona mea mobilia et stabilia, ut ipsa Parve uxor mea sit domina et valiosa ad faciendum illud quod ei melius videbitur pro anima mea, et filia mea Nicoleta sit ei comandata et quando erit apta maritari ista filia mea, Parva uxor mea maritet eam secundum quod melius ei videbitur et de residuo quod erit de bonis meis dicta uxor mea manuteneat vitam suam et det pro anima et volo quod nulla persona posse ei facere aliquod et ex parte propinquorum meorum nulla questio valeat nec possit fieri, quod illa pars quam debeo habere in Sibenico post mortem matris mee debeat dari filie mee Nichollette quam de mobilibus quam de stabilibus...« (Test. 4,42').

⁴⁸ »Perva uxor quondam Nicole de Sibenico (20. II 1320) ... volo quod dentur pro decime grossos XII et pro primicia grossum I. Item dimitto Jacobo filio meo totum perchivium meum quod habui cum Nicola olim viri mei et omnia alia bona mea, pauca et multa mobilia et stabilia, et omnia bona que fuerunt quondam dicti Nicole viri mei mihi per ipsum Nicolaum in suo testamento relicta pro elemosina ut ipse Jacobus sit dominus et valiosus in dicto perchivio meo et requis aliis bonis meis ad faciendum omne id quod sibi placuerit in perpetuum, residuum autem bonorum quondam viri mei Nicole volo et iubeo quod dictus Jacobus fillius meus habeat pro elymosina ut predicatur...« (Test. 3, 6.)

⁴⁹ Ima interesantna vijest, koju nisam dospio provjeriti, da je bosanski kralj, sagradivši Herceg Novi, smjestio u njega posadu Šibenčana, koji su onamo donosili vino i sol. Na tužbu Dubrovčana posada je odatle uklonjena. Pier Antonio de Ferenzzi, Notizie intorno a Sebenico, »Il nuovo cronista di Sebenico« IV, 1896, 127.

⁵⁰ V. Bogišić — C. Jireček, Liber statutorum civitatis Ragusii compositus anno 1272, MHJSM IX, lib. III, cap. 50.

⁵¹ Mon. rag. V, 52.

⁵² Mon. rag. I, 60.

kog broda vrijedno 50 dukata. Iz toga je nastao spor.⁵³ Inače, kad dubrovački zastupnici (nuntii) idu u Šibenik obaviti stanovitu misiju, pripada im određena naknada putnih troškova.⁵⁴

III

Mnogo češće nego što se spore, Šibenčani i Dubrovčani zajedno surađuju i posluju. Dubrovački i šibenski mornari, npr., plove 1366. zajedno prema Aleksandriji na istoj mletačkoj lađi.⁵⁵ U Raškoj, u Rudniku, borave 1323. Dubrovčani, Trogirani i Šibenčani kao trgovci koristeći se očito privilegijama dubrovačkih trgovaca.⁵⁶ U Nišu je jaka kolonija dubrovačkih trgovaca uz koju se nalaze i obrtnici iz Šibenika.⁵⁷

Za vrijeme podaništva ugarsko-hrvatskom kralju Žigmundu Šibenik, Dubrovnik kao i svi ostali dalmatinski gradovi uživaju zajedničke privilegije namjesnika maloljetnog Ludovika Anžu iz Napulja kojima im se 1389. zajamčuje sloboda kretanja, trgovanja i pruža zaštita od gusara.⁵⁸

Zajednička sloboda svih dalmatinskih gradova bila je u drugoj polovici XIV st., poslije smrti Ludovika, ugrožena mogućnošću da Venecija pokuša osvojiti Dalmaciju. Zbog toga je dubrovački senat odlučio 22. X 1382. sklopiti savez sa Zadrom i ostalim gradovima Dalmacije protiv Mletaka. Svi su se dalmatinski gradovi obvezali da će se uzajamno štiti ako ih Mlečani napadnu. Zajednička obrana imala se primijeniti ako dalmatinski gradovi budu napadnuti i s kopna.⁵⁹ Nekoliko godina kasnije trgovački interesi dalmatinskih gradova bili su u opasnosti zbog razvoja gusarstva koje su provodili stanovnici južne Italije. Dubrovnik namjerava 1386. organizirati opet savez dalmatinskih gradova pa pregovara sa Zadrom. Da bi ta akcija dobila širi razmjer, pomišlja se 1388. da se u savez uključi i Ankona.⁶⁰ Dubrovčani 1392. ponovo prednjače inicijativom da se sklopi unija, odnosno osnuje obrambena liga sa Zadrom. Ako Zadrani ne bi pristali na taj čin, Dubrovčani daju instrukcije svojim poklisarima da porade na tome da se organizira liga između Dubrovnika i drugih dalmatinskih gradova: Splita, Trogira i Šibenika.⁶¹ Radilo se dakle nekoliko puta o sklapanju uzajamnog saveza dalmatinskih gradova zbog zaštite slobode i zajedničkih interesa. Njihovi međusobni dodiri prerastaju u viši stupanj kad

⁵³ Krekić, n. dj., regist br 1230.

⁵⁴ Dubrovački statut, II, 24.

⁵⁵ Krekić, n. d., regist br. 257.

⁵⁶ Mon. rag. I, 103.

⁵⁷ K. Jireček, Vojna cesta od Beograda za Carigrad i Balkanski klanci, Zbornik K. Jirečeka I, SAN, 1959, 158.

⁵⁸ Gelcich — Thallöczy, n. dj., 112. — Radonić, n. dj., 197. — V. Foretić, Nekoliko pogleda na pomorsku trgovinu Dubrovnika u srednjem vijeku, Zbornik Dubrovačko pomorstvo, 1952, 141.

⁵⁹ Vj. Klaić, Povjest Hrvata II/1, 1900, 199. — Vjerojatno se na sklapanje tog saveza odnosi vijest da je dubrovačka vlada 25. IX 1382. poslala »unam barcam puta Tragurium, Spaletum, Sibinicum et Jadran per modum arreatum«. U vijesti se ništa ne kaže što je u stvari u zaključku (arreatum) izneseno. M. Dinić, n. dj., I, 246.

⁶⁰ V. Foretić, Godina 1358. u povijesti Dubrovnika, Starine JAZU 50, 271—2.

⁶¹ Gelcich—Thallöczy, n. dj., 711. — Foretić, Godina 1358..., 272.

se pomišlja na šire zajedničko političko i vojničko angažiranje radi zajedničke obrane. Obrambeni savezi dalmatinskih gradova nisu, doduše, u to vrijeme nešto novo; postojali su i u XIII stoljeću. Trogir, Split, Klis i Šibenik ugovaraju 1221. mir i međusobni sporazum.⁶² God. 1327. Trogir, Split i Šibenik stupaju u savez u kojem, između ostalog, »amicitiā, fraternitatē, coniunctionem et unionem insimul promiserunt».⁶³ Isti gradovi 1340. uglavljuju »pactum et conuentionem« s detaljnim obavezama.⁶⁴ Međutim, tek u drugoj pol. XIV st., zahvaljujući inicijativi Dubrovčana, savezi dalmatinskih gradova dobivaju dublje značenje. To nisu više tijesni, regionalni savezi omeđeni područjem Splita, Trogira i Šibenika. Dalmatinski gradovi su sada u mogućnosti da stvore jednu široku zajedničku frontu povezanosti i zajedničke akcije od Dubrovnika do Zadra.

Za ono razdoblje dok su dalmatinski gradovi bili pod zajedničkim suverenitetom bilo mletačkim, bilo ugarsko-hrvatskim, morali su ispunjavati određene obaveze nametnute ugovorima. Mlečani su od naših primorskih gradova zahtijevali da pomažu njenu ratnu mornaricu na taj način da joj naoružavaju galije i novače mornare, zatim da se založe u borbi protiv gusara na Jadranu koji uznemiravaju mletačke brodove. Mlečani su naročito strogo, gotovo pretjerano, prinuđivali naše dalmatinske gradove da izvršavaju te zadatke. Već 1322—23, dakle neposredno poslije prijelaza Šibenika pod vlast Venecije, naoružano je za mletačke interese 6 galija u našim krajevima. Zanimljivo je spomenuti još nekoliko podataka da se vidi postupanje Venecije. God. 1328. Dubrovnik, Trogir, Šibenik i Split moraju opremiti 5 ratnih lađa i to 2 »galee subtiles« i 3 »ligna subtilia«. God. 1335. Dubrovnik i Šibenik naoružavaju po 1 galiju, a Trogir, Split i Hvar zajedno jednu. U ratu sa Genovom 1350. Senat republike sv. Marka naredio je da dalmatinski gradovi, među njima Šibenik i Dubrovnik, žurno pripreme ljude za galije; to se ponavlja i 1351.⁶⁵ Ta i slična naređenja provode Mlečani sve do 1358. kad je toj vrsti iscrpljivanja materijalnih zaliha i ljudske snage iz naših krajeva učinjen kraj.

Za vrijeme premoći ugarsko-hrvatskih vladara dalmatinski gradovi i dalje zajednički snose teret naoružavanja ratnih brodova. Pri tom je Dubrovnik sudjelovao u najvećem postotku; on je naoružavao najviše brodova hrvatsko-ugarske mornarice. Omjer zaduženja Dubrovnika u mornarici prema Zadru, Splitu i Trogiru kretao se kao 6:1 za Dubrovnik u odnosu na galije. Taj je razmjer nasuprot Šibenika mnogo veći.⁶⁶ Iako je Venecija bila zadarskim mirom udaljena iz gradova i otoka na istočnoj obali Jadrana, ona je ipak zadržala premoć na moru. Zbog toga je Ludovik vojno-pomorske pothvate, ali i one druge, morao izvršavati uz pomoć brodova dalmatinskih komuna. Dalmatinski gradovi Zadar, Nin, Šibenik, Trogir, Split naoružali su, npr., lađu da se 1374. Karlo Drački prebaci u Napulj.⁶⁷ U ratu između Genove i Venecije

⁶² T. Smičiklas, *Codex diplomaticus III*, 190 (kratica SCD). — G. Novak, *Povijest Splita I*, 1957, 100.

⁶³ SCD IX, 372.

⁶⁴ SCD X, 559. — Novak, n. dj., 157.

⁶⁵ O svemu tome D. Klen, *Galioti i ratni brodovi na vesla u našoj prošlosti*, *Pomorski zbornik I*, 1962, 121—123.

⁶⁶ *ibidem*, 124. (popis koliko su brodova naoružavali dalmatinski gradovi u XIV i XV stoljeću).

⁶⁷ SCD XV, 74.

1378—81. dalmatinske su komune dale Petru Doriji, zapovjedniku genoveške flote, 7 galiya i 40 manjih lađa.⁶⁸ God. 1382. zapovijedila je Elizabeta Zadru, Šibeniku, Dubrovniku, Trogiru i Splitu da se sprema na obranu Karla Dračkog, koji je imao neprilika oko učvršćenja prijestolja u Napulju uzrokovanih od jednog francuskog pretendenta. Dalmatinske su općine skupile brodove, i oni su odjedrili put Napulja pod zapovjedništvom bana Emerika Bubeka.⁶⁹ Dalmatinske komune su, dakle, zajednički snosile teret ratnih vojnih operacija koje poduzimaju ugarsko-hrvatski kraljevi. Pomorstvo hrvatske države u to vrijeme, tj. područja koje se 1358. okupilo pod teritorijalni pojam kraljevstva Dalmacije i Hrvatske, uključujući i Dubrovnik, sastoji se u stvari od flote naših primorskih gradova. Ta je mornarica uz to, u svojem najvećem opsegu, pomorska snaga i ugarske države. Budući da je snaga flote Ludovika kao kralja u stvari bila uglavnom jačina brodova naših dalmatinskih i hrvatskih gradova, ti su gradovi snosili i posljedice nedostatka brodova kod Ludovika kao kralja. Dakle, snaga hrvatske flote bila je uvjetovana pomorskom snagom i mogućnostima naoružanja brodova i opremanja mornara iz naših dalmatinskih i hrvatskih gradova na Jadranu. Toj snazi dali su svoj udio mornarice Šibenika i Dubrovnika. Taj drugi, dakako, mnogo više.

IV

Između dalmatinskih gradova i Dubrovnika nema zapreka kretanjima pojedinim umjetnicima da u njima ostvaruju svoja artistska djela. Šibenik je u XV st. značajno središte klesarske djelatnosti zbog gradnje katedrale. Tu klešu, grade i slikaju Juraj Dalmatinac, Juraj Čulinović, Blaž Jurjev, Bonino da Milano i dr.⁷⁰ Istodobno Dubrovnik postaje »bijeli grad«, tj. kamene su kuće zamijenile drvene, proširuju se i učvršćuju gradske zidine, gradi se vodovod i drugi građevni objekti.⁷¹ Mnogi umjetnici stvaraju i u Šibeniku i u Dubrovniku. Zahvaljujući istraživanjima M. Preloga, K. Prijatelja, a osobito C. Fiskovića možemo danas tačnije odrediti atribucije pojedinim umjetnicima u Šibeniku i Dubrovniku.

Dubrovački slikar i staklar Franjo Jurjev izrađivao je u tri navrata u prvoj pol. XV st. stakla s prizorima i likovima svetaca u šibenskoj crkvi konventualaca.⁷² Dubrovački sitnoslikar, svećenik Marin Kovačić, sklopio je 1405. ugovor da će ispisati i minijaturama ukrasiti misal za dominikance u Šibeniku; posao je završio 1408. i dobio zanj 43 dukata. Ta visoka cijena upozorava da je knjiga morala biti raskošno urešena. Kovačić je prema ugovoru trebao izvesti oko 15 inicijala zlatnom i plavom bojom, a ostale svjetlo crvenom, ispisati glazbene note za pojedine blagdane i naslikati minijaturu

⁶⁸ Klen, n. dj., 124.

⁶⁹ Vj. Klaić, n. dj., 186.

⁷⁰ F. Dujmović, Kulturno-historijski spomenici Šibenika, »Šibenik« 1966, 14.

⁷¹ C. Fisković, Uvjeti razvoja graditeljstva i kiparstva u Dubrovniku u XV i XVI st. »Dubrovački festival«, 1950, 5—16.

⁷² C. Fisković, Naši primorski umjetnici od IX—XIX st. Hrvatsko kolo, 1948, br. 2, 257.

sa Raspetim na Golgoti ispred kanona.⁷³ Kad se u prvoj pol. XV st. počela graditi katedrala u Šibeniku, brojni dubrovački kipari, klesari i graditelji (lapicidae, petrarii) iz Dubrovnika postaju stanovnici (habitatores) Šibenika. Sudjeluju posredno ili neposredno pri gradnji toga značajnog hrama. Radić Pokrajčić, »de Ragusio lapicida nunc habitator Sibenici«, zajedno s jednim Šibenčaninom očituje 1424. da je primio 100 libara malih dinara u ime isporučene određene količine kamena za gradnju te crkve.⁷⁴ Kad je počela stvarna gradnja katedrale, tu nailaze brojni dubrovački majstori. Npr., kod Jurja Dalmatinca zapošljava se 1447. na 12 godina Petar sin Martina Allegrettija iz Dubrovnika. Dragoš Dmitrović Dubrovčanin, stanovnik Šibenika, šalje 1449. svog sina Marina na rad istom majstoru na 8 godina. U daljim godinama nalazimo da se Luka Radojević, lapicida iz Dubrovnika, obvezuje da će usjeći stanovitu količinu kamena na ot. Braču za sakristiju katedrale. Isto će tako Radoje, lapicida iz Dubrovnika, poći na Brač u ondje izdupsti kamen za okrugle stepenice. Maroje Ratković, lapicida iz Dubrovnika, koji je i stanovnik Brača i dijelom Šibenika, kupuje 1464. polovicu kamenoloma (petrariae) na Braču. Majstor Ratko Brajković, lapicida iz Dubrovnika, očituje 1466. da je u svoje ime i majstora Radohne iz Korčule primio 1200 malih libara u ime plaće za rad na katedrali.⁷⁵ Juraj Dalmatinac 1448. ima kao dio barku na kojoj je kapetan Maroje pok. Dimitrija sa Koločepa kraj Dubrovnika.⁷⁶

Dok su ti Dubrovčani stvarali u Šibeniku, s druge strane Šibenčani djeluju u Dubrovniku. Graditelj Nikola Šibenčanin radio je 1306. u Dubrovniku; s njim je živio i sin mu Jakov. Budući da se spominje i g. 1325, pretpostavlja se da je postao dubrovački građanin. Radoje Šibenčanin zidao je 1347. kuću S. Sorkočevića.⁷⁷ Šibenčanin Franjo Dismanić, kipar, klesao je 1520. u Dubrovniku na katedrali zajedno sa Bartolomeom del Meste.⁷⁸

Pored radova tih Dubrovčana i Šibenčana u njihovim gradovima vrijedno je spomenuti i djelatnost onih majstora koji su ostvarenja svog umijeća ostavljali po gradovima i otocima Dalmacije, a gradili su, klesali ili slikali u Šibeniku i Dubrovniku.

Lombardski majstor Bonino da Milano sudjeluje u poč. XV st. u izvođenju radova na crkvi sv. Vlaha u Dubrovniku. U istom gradu diže palaču za bosanskog velikaša Sandalja Hranića, kleše vanjski okvir južnog portala dominikanske crkve i Orlandov stup. Taj umjetnik u Šibeniku radi na crkvama sv. Benedikta, sv. Nikole i sv. Barbare. Osobito su mu zapaženi radovi na šibenskoj katedrali. Njemu se atribuiraju gotovo čitav zapadni portal i dijelovi sjevernog portala te građevine.⁷⁹

⁷³ C. Fisković, Dubrovački sitnoslikari, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 6, 1950, 7.

⁷⁴ P. Kolendić, Šibenska katedrala pre dolaska Orsinijeva (1430—1441), p. o. Narodna starina, 1924, 5, bilj. 9.

⁷⁵ Usp. odgovarajuće dokumente kod Frey, n. dj., 139, 147, 150, 159.

⁷⁶ Dujmović, Staro pomorstvo Šibenika, n. dj., 345.

⁷⁷ C. Fisković, Prvi poznati dubrovački graditelji, 1955, 101, 102.

⁷⁸ C. Fisković, Naši graditelji i kipari XV—XVI st. u Dubrovniku, 1947, 34, 144.

⁷⁹ M. Prelog, Dalmatinski opus Bonina da Milano, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 13, 1961, 193—208.

Blaž Jurjev iz Trogira slika poliptih šibenske crkve sv. Antuna. Od istog je umjetnika i Bogorodica s Djetetom u crkvi sv. Đurđa na Boninovu u Dubrovniku.⁸⁰ Međutim, jedno od najvrednijih ostvarenja njegova kista jest velebno kasnogotičko raspelo u franjevačkoj crkvi u Stonu. To je njegov dosad najstariji rad, a datira se od 1420—28.⁸¹

Slobodno možemo reći da sve te umjetnike nadvisuje Juraj Dalmatinac, rodом iz Zadra. Ostvaruje svoja remek-djela u Šibeniku na katedrali, zatim u Splitu i Italiji, a skoknuo je i do Dubrovnika. U tom gradu, u prvoj pol. XV st., po Jurjevim nacrtima izrađena je najjača i najljepša kula Minčeta i druga kula sv. Katarine. Obje su imale štitiiti grad sa sjevera. On popravlja i knežev dvor.⁸² U Dubrovniku je isklesao kip sv. Vlaha, najveću svoju skulpturu po dimenzijama u domovini. Tu se ispoljio kao umjetnik »rascvale cvjetne gotike«, koji naročito uspijeva uklopiti ljudski lik u građevinsku cjelinu — kako to ističe C. Fisković.⁸³

Postojale su, dakle, tijesne veze između Šibenika i Dubrovnika i na umjetničkom polju.

V

Vrijeme dok su Dubrovnik i ostali gradovi Dalmacije bili pod zajedničkim suverenitetom — iako pod različitim statusom unutar toga vrhovništva — stvaralo je povoljne uvjete da se učvrsti povijesna tradicija o njihovoj pripadnosti negdašnjem širokom području Dalmacije. Geografski pojam Dalmacije nije iščezao kroz čitav srednji vijek; njega su njegovali Dubrovčani i ostali građani dalmatinskih gradova. Mali, suženi teritorij koji je Dalmacija obuhvaćala u ranom srednjem vijeku, zbog doseljenja Slavena, širit će se od XV st. dalje u onom razmjeru kako se bude Venecija udomaćivala u našim krajevima. Teritorij Hrvatske u primorskim stranama sužavat će se radi mletačkog rasprostiranja onako kako će i u unutrašnjosti uzmicati ispred turskog učvršćivanja u Bosni. Politički teritorij Hrvatske pomicat će se prema sjeveru na račun srednjovjekovne Slavonije. I tada kad Dubrovnik i ostali gradovi Dalmacije ne budu više pod zajedničkim suverenitetom, zadržat će se i dalje među njima osjećaj pripadnosti geografsko-teritorijalnom području Dalmacije. Ne bismo smjeli mimoći ulogu crkve i njene organizacije. U Dalmaciji djeluju različiti crkveni redovi koji, bez obzira na političke granice, pripadaju jednoj određenoj crkvenoj provinciji.⁸⁴ Postojala je fluktuacija re-

⁸⁰ K. Prijatelj, Slikar Blaž Jurjev, Zagreb 1965, 26—33.

⁸¹ C. Fisković, Neobjavljeno djelo Blaža Jurjeva u Stonu, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 13, 1961, 114—115.

⁸² C. Fisković, Juraj Dalmatinac, Zagreb 1963, 26. — L. Beritić, Utvrđanja grada Dubrovnika, Dubrovnik 1955, 93—96.

⁸³ C. Fisković, Neobjavljeno djelo Jurja Dalmatinca u Dubrovniku, Anali JAZU I, Dubrovnik 1952, 145—149; isti, Juraj Dalmatinac, 26.

⁸⁴ Kad se, npr., dopušta 1346. Šibeniku da osnuje samostan dominikanaca, generalni vikar reda za Dalmaciju bio je upravo u Dubrovniku. Usp. Zavoreo, Trattato fol. 35. Zbog interesantnosti navodim da su, npr., samo u Šibeniku i Dubrovniku koludrice benediktinke predstavljale crkvena prikazivanja u samostanima za nultarnju i vanjsku publiku. I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj I, 1963, 163.

dovnika, svećenika i biskupa iz svih krajeva Dalmacije, Hrvatskog Primorja i otoka. Neki od njih nisu bili, zbog svoje profesije, lokal-patrioti, znali su se izdići iznad kampanilizma. Zbog svoje klasične naobrazbe smatrali su se Dalmatincima gdje god boravili na istočnoj obali Jadrana.⁸⁵ U XV st. pojavljuje se i razvija u jačoj mjeri humanizam i u našim stranama. Humanisti čitaju klasične pisce koji pišu o Dalmaciji. Ti humanisti zato podgrijevaju stari geografski pojam Dalmacije u našim krajevima; pri tom i one gradove koji nisu postojali za vrijeme Rimljana ubrajaju u Dalmaciju, npr. Šibenik.

Međutim, više od tih faktora djelovalo je na zbližavanje, povezivanje dalmatinskih komuna, a među njima Šibenika i Dubrovnika, činjenica da su oba grada — kao i svi primorski gradovi — priljubljeni uz isti krš, da ih oplakuje zajedničko more, da imaju sličnu gradsku privredu, donekle upravu i društveno uređenje, da se bave trgovinom i pomorstvom, obrtima i zanimanjima vezanim uz more (proizvodnja soli, ribolov, brodogradnja, mediteranska poljoprivreda i sl.). To je uzrokovalo razmjenu dobara i ljudi, a preko toga kulturne i umjetničke dodire i utjecaje. Preko tih faktora uklapaju se u isti geografsko-teritorijalni i kulturni krug — a neki put i politički — koji je u toku vremena, a na tradicijama prošlosti, oblikovao fizionomiju teritorijalnog područja srednjovjekovne i novovjekovne Dalmacije.

Dubrovčani se izjašnjavaju kao Dalmatinci i stanovnici pokrajine Dalmacije u službenim ispravama XIV i XV st. koje upućuju ugarsko-hrvatskom kralju ili drugim vladarima.⁸⁶ Isto tako ih tadašnji vladari u svojim ispravama smatraju Dalmatincima.⁸⁷ Ne samo službeni izvori nego i oni neslužbeni, kao npr. različiti pisci i putopisci uključuju Dubrovnik u područje Dalmacije, a Dubrovčane među Dalmatince.⁸⁸ U prilog tome pozvat ćemo se na nekoliko Dubrovčana. M. Orbini kaže da je Dubrovnik u Dalmaciji.⁸⁹ Lukarević piše da je Dubrovnik jedan od najplemenitijih gradova Dalmacije.⁹⁰ Tubero podvlači da se Dubrovčani napose ističu među Dalmatincima.⁹¹ I mnogi drugi. Isto to rade i dalmatinski pisci. Trogirani Koriolan Cipico u XV st. piše da je Dubrovnik grad Dalmacije. Drugi Trogirani, povjesničar Ivan Lucius, konstatira da se Dubrovnik, iako je imao posebni status, ipak uključuje pod ime Dalmacije (»ius quoque separatam habuisse... sub nomine tamen Dalmatiae continebatur«).⁹² Njima se pridružuju i Šibenčani. Juraj Šišgorić, u djelu »De situ Illyriae et civitate Sibenici« (1487), spominje kao prvi grad

⁸⁵ Za vrijeme Ludovika, Elizabete i drugih kraljeva i dalmatinski biskupi, pored ostalih, figuriraju u drugoj pol. XIV i na poč. XV st. u formulama datacije kraljevskih isprava. Tu se bilježe svi zajedno. To je, po našem mišljenju, doprinosilo nekom shvaćanju jedinstva, dakako ne u današnjem političkom smislu, dalmatinskih gradova. Usp. brojne isprave SCD XII, XIII, XV passim, Radonić, n. dj., passim.

⁸⁶ Bilo je slučajeva kad se neki Dubrovčani nisu tako izjašnjavali. Ti rijetki izuzeci samo potvrđuju pravilo.

⁸⁷ Foretić, *Godina 1358...*, 257—283.

⁸⁸ *ibidem*, 260—261.

⁸⁹ M. Orbini, *Il regno degli Slavi*, Pesaro 1601, 215, 216, 397.

⁹⁰ P. Luccari, *Copiosio ristretto degli annali di Ragusa*, (izd. 1790), 2.

⁹¹ »Rhacusanos inter ipsos Dalmatas claritate atque opibus longe eminere«. *Commentariolus Ludovici Cervarii Tuberonis, De origine et incremento Urbis Rhacusanae*, (izd. 1790), 5. Ostale brojne slučajeve usp. kod Foretića, *Godina 1358...*, n. dj., passim.

⁹² I. Lucius, *De regno Dalmatiae et Croatiae I*, Amsterdam 1666, c. XIV.

Dalmacije Dubrovnik, a Šibenik smješta njemu na zapad.⁹³ Drugi Šibenčanin, Dominik Zavorović, također ubraja Dubrovnik u gradove Dalmacije.⁹⁴

Dubrovnik dakle, iako je bio posebna republika, nije obično sebe izdvajao iz geografsko-teritorijalnog i kulturnog kruga Dalmacije. S druge strane, Šibenik kao izrazito hrvatski grad, po svojem porijeklu, uklopio se u novi pojam Dalmacije koji se razvio u toku srednjeg i novog vijeka. U novijem vremenu, razvojem moderne hrvatske nacije, oba su grada prerasla tijesni dalmatinski okvir. Takvom su razvojnom procesu, svaki sa svoje strane, doprinijeli i oni svoj obol.

---

⁹³ Šišgorić piše: »Verum inter ceteras Dalmatiae civitates memoratu dignissimas: quinque tamen in modum afferre placuit. Ragusium in primis ut ab ortu incipiam: quod ut legi antiquitus Lagusium dicebatur colonia Epydauri: civitas nobilis et opulenta, et hospitibus admodum benigna.« M. Šrepel, Jurja Šišgorića spis »De situ Illyriae et civitate Sibenici a. 1487«, Građa za povijest književnosti Hrvatske 2, 1899, 5.

⁹⁴ »Est enim Ragusium civitas Dalmatiae... exercentes caeteros Dalmatas opibus superant«. Dominici Zavoroi, De rebus dalmaticis, lib. III, MSS Arhiv JAZU I c 44, fo 47'.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA XXI—XXII

1968—69

Redakcioni odbor

IVAN KAMPUŠ
OLEG MANDIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB